

»Augustinsk« terminologi i danske kilder til den begyndende højmiddelalder (1)

Af Jette Dissing

I de senere års forskning over det 12. århundredes danske historie synes der at være en tendens til at forlade den hidtil udbredte opfattelse, at århundredet karakteriseredes af kampen mellem *regnum* og *sacerdotium*, og at denne kamp fandt sin teoretiske baggrund i den augustinsk/pseudo-cyprianske forestillingsverden.

De nye tanker repræsenteres først og fremmest af Niels Skyum-Nielsen i »Kvinde og slave. Danmarkshistorie uden retouche 3« (1971). Titlen røber at et opgør med den nævnte kampteori ikke er det egentlige sigte. Opgøret findes dog i spredte bemærkninger og deri, at selve kampteorien ikke bringes til orde.

Af spredte bemærkninger må nævnes, at en forbindelse mellem Eskil og Roskildekrøniken afvises (2), ligesom overhovedet tanken om et gregoriansksindet Eskilparti (3). Eskil's sammenstød med andre magthavere, heriblandt kongen, tilskrives Eskil's »høvdingeposition« og »overklassevaner«. Bl.a. karakteriseres opgøret med Erik Emune som »et af de sædvanlige høvdingeoprør« (4). Partitanken modsiges endvidere af henvisningen til Erik Lam's diplomer, hvor han kalder sig Erik d. III og derved viser sit ønske om tilknytning bagud (5). Samme virkning har det, når Ælnoth's lovprisning af kong Niels karakteriseres: »Sådan udtrykte man sig, når man havde en vis føling med kongen . . . « (6). I umiddelbar forlængelse heraf siges det, at end ikke pavemagten ønskede et skel mellem konge og kirke – som i andre lande – men derimod et nært samarbejde med kongemagten (7).

1. Denne artikel er blevet til på baggrund af en »emnekredeopgave« til eksamen i kirkehistorie. Under udarbejdelsen af såvel eksamensopgave som artikel har professor, dr. theol. J. L. Balling været min vejleder, hvorfor jeg gerne vil bringe ham min tak.

2. Cf. op. cit., p.86f.

3. Cf. op. cit., p.86f og 122.

4. Op. cit., p.81.

5. Cf. op. cit., p.83.

6. Op. cit., p.38.

7. Cf. op. cit., p.39.

Ligesom Skyum-Nielsen forlader også Jørgen Quistgaard Hansen i artiklen »Regnum og Sacerdotium. Forholdet mellem stat og kirke 1157-70« (8) partitanken, idet han opfatter modsætningen mellem Eskil og Valdemar i forbindelse med paveskismaet som realpolitisk og ikke ideologisk funderet. Valdemar tvinges af udenrigspolitiske grunde til stillingtagen for den skismatiske Victor (9). Den opfattelse sandsynliggøres af hans donation til Vitskøl (1158) samt optræden på vidnelisten for et gavebrev til Tvis til oprettelse af et cistercienserkloster (1163), idet cistercienserne jo støttede Alexander i pavestriden (10).

Konsekvensen af ovenstående er en opgivelse af det syn på det 12. århundrede, der indebærer tanken om ideologisk bestemte partimodsætninger og sammenstød mellem kongemagt og kirke.

Hvad der i den forbindelse kan undre, er, at det ikke er forsøgt på ny at vurdere de kilder, der oprindeligt leverede væsentlige dele af materialet til partitanken. Det drejer sig om den såkaldte Odenselitteratur (»Tabula Othiniensis«, »Passio Sancti Kanuti Regis et Martiris«, »Epithaphium S. Canuti« og Ælnoth's værk »Gesta Swenomagni Regis et Filiorum eius et Passio Glorississimi Canuti Regis et Martiris«) (11), de historiske læsestykker fra liturgierne til de to helgenfester for Knud Hertug (»In passione sancti Kanuti« og »In translacione sancti Kanuti«) (12), Roskildekrøniken (13) samt Sven Aggesøn's »Brevis Historia Regum Dacie« (14).

Deres store betydning for opfattelsen af det 12. århundrede som bestemt af kamp mellem *regnum* og *sacerdotium* fik de nævte kilder, da brødrene Curt og Lauritz Weibull omkring århundredeskiftet – i forbindelse med et opgør med den tidligere Saxoforskning – underkastede dem tendenskritiske undersøgelser

8. I »Middelalderstudier tilegnede Axel E. Christensen«, København 1966, pp.57-76.

9. Cf. op. cit., pp.63ff.

10. Cf. op. cit., p.66.

11. Henvisninger hertil sker i det følgende til M. Cl. Gertz's udg. i »Vitae Sanctorum Danorum«, Kbhvn. 1908-1912.

12. Henvisninger hertil sker i det følgende til M. Cl. Gertz's udg. i ovenfor anf. skr.

13. Henvisninger sker i det følgende til M. Cl. Gertz's udg. i »Scriptores Minores Historiae Danicae Medii Aevi«, vol I.

14. Henvisninger sker i det følgende til M. Cl. Gertz's udg. i ovenfor anf. skr.

(15). Undersøgelserne er senere anvendt og videreført af Hal Koch i »Danmarks kirke i den begyndende højmiddelalder« (Kbhvn. 1936).

Disse tendenskritiske undersøgelser — der altså stadig står som det sidste, der er sagt om de anførte skrifter — ville påvise kildernes i det store og hele gennemførte augustinske historiesyn med dertil hørende begrebsapparat. Det skete med baggrund i den opfattelse, at der på almeneuropæisk grund var tale om nøjagtig samme fænomen. Denne opfattelse baseres dog ikke på egne studier, men bygger først og fremmest på Ernst Bernheim's undersøgelser af Augustin's begrebsverden i dens anvendelse og videre udvikling frem til Gregor d. VII (16). Bernheim's iagttagelser forsøger brødrene Weibull og Hal Koch at overføre også på den danske middelalderhistoriografi.

Tendenskritikken praktiseres som sagt første gang af Curt Weibull (17), som anser samtlige kilder for at være formet efter den augustinske verdens- og historieforståelse, mest gennemført i Ælnoth's skrift (18). Samtidig konstaterer C. Weibull, at Roskildekrøniken i sin bedømmelse af kongerne er i direkte modstrid med Odenselitteraturen, idet førstnævnte bruger *tyrannus*-kategorier, hvor sidstnævnte bruger *rex justus*-kategorier og omvendt (19).

Lignende iagttagelser af augustinsk terminologi finder vi igen hos Lauritz Weibull (20); men hos ham sker der noget nyt i vurderingen af Roskildekrøniken, idet han søger at vise, at dette skrift sammen med Lundensernekrologiet, »Liber daticus«, repræsenterer et kirkeligt-gregoriansk parti under ledelse af ærkebiskop

15. Det drejer sig om Lauritz Weibull's »Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000». Navnlig dog Curt Weibull's »Saxo. Kristiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridssens död till Knut VI», Hist. Tidsskrift for Skåneland, bd. 6, hft. 1-3, 1914.

16. Offentliggjort i samlet form i »Mittelalterliche Zeitanschauungen in ihrem Einfluss auf Politik und Geschichtsschreibung», 1. Teil, 1918.

17. Op. cit.

18. Cf. op. cit., p.68.

19. Cf. op. cit., p.86f.

20. I artiklen »Nekrologierna från Lund, Roskildekrönikan och Saxo. Grunddrag i Danmarks historia under det 12. århundradet», Scandia, bd. I hft. 1, 1928, pp.84-112.

Eskil (21). Antagelsen af en sådan bevidst partipolitisk anvendelse af augustinisme underbygges i »Liber daticus»'s tilfælde af en bemærkelsesværdig mængde af ændringer i forhold til det tidligere gældende »Memoriale fratrum», først og fremmest den totalt manglende omtale af Knud d. Hellige, Erik Ejegod, Bent og Knud Lavard samt ændringer i positiv retning i omtalen af Magnus Nielssøn. At de to skrifter – Roskildekrøniken og »Liber daticus» – tilsammen er talerør for et kirkeligt-gregoriansk parti, søger Weibull desuden at godtgøre ved at påvise sammenfald i de to skrifers bedømmelse af de enkelte kongeskikkelser, i deres fælles bispeideal, samt ved at sammenholde disse bedømmelser med Odenselitteraturen, hvorunder det ifølge Weibull bliver klart, at der hvor Roskildekrøniken og »Liber daticus» bruger *rex justus*-kategorier, der bruger Odenselitteraturen *tyrannus*-kategorier og omvendt. Denne sidste iagttagelse fører da naturligt med sig, at også Odenselitteraturen anses for at have et partimæssigt tilknytningspunkt, nemlig til et kongeligt-nationalt parti og dermed repræsenterende den kongelige augustinisme.

Med L. Weibull's arbejde er grunden lagt for en udnyttelse af tendenskritikens resultater til støtte for den opfattelse, at den begyndende danske højmiddelalder med baggrund i augustinske forestillinger antog form af en kamp mellem to hinanden skarpt modstående, ideologisk velfunderede partier. Dette arbejde blev taget op af Hal Koch (22), der i en helhedsbetragtning over perioden hævder, at »kun i sin Tilslutning til eller Kamp imod de gregorianske Ideer er denne Periode forståelig» (23).

Tidens hagiografi og historiografi støtter da ifølge Hal Koch den opfattelse, at tiden fra 1060-1134 er præget af en i alt væsentligt stærk kongemagt, repræsenteret først af Sven Estridsøn, senere af Knud d. Hellige og endelig af Erik Ejegod, som alle arbejdede for en stærk kongemagt i forhold til kirken. Dette

21. Antagelsen af, at Eskil står bag, støttes på den iagttagelse, at der i »Liber daticus» er tale om så markante afvigelser fra det ældre nekrologium, »Memoriale fratrum», at en stærk personlighed må tænkes at stå bag. Her må man først og fremmest tænke på »Liber daticus»'s totalt manglende omtale af de to helgener, Knud d. Hellige og Knud Lavard, hvilket, hvis man i kirkens og klostrets liv har fulgt nekrologiet, har betydet en temmelig voldsom ændring i forhold til andre danske kirkers praksis.

22. I »Danmarks kirke i den begyndende højmiddelalder».

23. Op. cit., p.14.

kongeparti henter sin største triumf ved Knud's helgenkåring, der af Hal Koch betegnes som »et politisk, partipræget Forsøg på at spænde Kirken for Kongedømmets Sag« (24). Ind imellem de stærke konger har Harald Hein's, Oluf Hunger's og Niels' regeringstider været opgangstider for kirken. Men netop Niels' tid er også tiden for Ælnoth's skrift, som ifølge L. Weibull repræsenterer den kongelige augustinisme. Hal Koch er derfor af den opfattelse, at der under kong Niels begynder en egentlig kamp mellem et kongeligt og et kirkeligt parti, repræsenterende henholdsvis en kongelig og en kirkeligt-gregoriansk augustinisme (25). I striden mellem Eskil og Erik Emune kommer det til åben kamp mellem *regnum* og *sacerdotium* (26) og den efterfølgende borgerkrig er en konflikt mellem et gregoriansk parti, repræsenteret af Eskil, og et kongeligt, anført først af Sven, dernæst af Valdemar. Først med kirkemødet i Ringsted 1170 etableres fred og fredelig sameksistens mellem *regnum* og *sacerdotium*.

Modsætningen mellem p.d.e.s. brødrene Weibull's og Hal Koch's tendenskritiske undersøgelser og p.d.a.s. Niels Skyum-Nielsens's opfattelse af periodens forløb er som sagt evident og opfordrer til fornyet overvejelse over tendenskritikens resultater. En sådan overvejelse vil blive forsøgt i det følgende.

Det skal imidlertid gøres klart, at undersøgelsen sker på basis af netop den opfattelse af det augustinsk/pseudo-cyprianske begrebsapparat, som brødrene Weibull og Hal Koch repræsenterer. Der er således ikke tale om noget forsøg på at vurdere grundlaget for den tendenskritiske analyse af de danske kilder, d.v.s. opfattelsen af det augustinske begrebsapparat og historiesyn i og for sig. Derimod undersøges teksterne med baggrund i den definition af det augustinske historiesyn, som de nævnte forskere opererer med, d.v.s. den definition, som foretages af Ernst Bernheim (27). Når det derfor i det følgende bekræftes eller benægtes, at der er tale om augustinske vendinger, sker det i henhold til Bernheim.

24. Op. cit., p.67.

25. Cf. op. cit., p.73.

26. Cf. op. cit., p.83.

27. Cf. hertil den ovenfor note 16 nævnte bog. En meget kort oversigt over terminologien findes hos Hal Koch i »Danmarks kirke i den begyndende højmiddelalder«, pp.37-40, og en lidt bredere indføring af samme forfatter i artiklen »Regnum og Sacerdotium. Strejflys over middelalderlig historie«, Teologisk tidsskrift, 5. rk., bd. 5, 1934, pp.161-193.

Der er således tale om en undersøgelse af konsekvensen i brødrene Weibull's og Hal Koch's tendenskritiske arbejde og derigennem en undersøgelse af kildernes tendens.

Da det som nævnt er Lauritz Weibull's opfattelse af Roskildekroniken og Lundensernekrologiet, *Liber daticus*», der er blevet udslaggivende for den opfattelse, at litteraturen som helhed afspejler partistandpunkter, så synes det naturligt at begynde undersøgelsen med netop disse to skrifter som ifølge L. Weibull's og Hal Koch's sammenfaldende synspunkter repræsenterer en kirkelig-gregoriansk augustinisme med baggrund i et kirkeligt parti, hvis leder Eskil var. Vi vender os da først til fremstillingen af Sven Estridssøn. Her finder vi som den første mulige, men særdeles svage augustinisme udtrykket *Daniam per multos annos strennue gubernauit* (p.22 l.21). Mere augustinsk i retning af *rex justus*-betegnelse går udsagnet *gloriosus rex Sueno*, som vi møder to gange (p.23 l.4 og l.17). Nogen udpræget *rex justus*-beskrivelse betegner omtalen af Sven imidlertid ikke, selv om den må kaldes særdeles positiv. Bemærkelsesværdigt er det, at omtalen af Sven's indsats for kirken indskrænker sig til et *filio consenciente* (p.23 l.2) under omtalen af hans mors gave til Roskilde. Dette kan imidlertid føre over til en betragtning af Roskildekronikens fremstilling af de to Roskildebisper, Vilhelm og Sven (Nordmand). Om Vilhelm hedder det, at han er en *uir strennuus uiribus et fortis impetuosus, et qui sola uirtute corporis debellaret potentes, set et animi uirtute, nullique parcens iratus* (p.22 l.25ff). Endvidere er det bemærkelsesværdigt, at Estrid's (Sven's mors) gave tidsfæstes i forhold til bisp Vilhelm's tid og ikke i forhold til den regerende konge (p.23 l.1ff). Denne fremhævelse af biskoppens person fremfor kongens føres videre i Roskildekronikens fremstilling af biskop Sven, om hvem vi møder følgende udsagn: han er *uirum quidem omni morum probitate clarissimum et omnium antecessorum longe optimum* (p.23 l.5ff); han er *terror . . . male faciencium, renumeracio beniuolencium, pater patrie, decus cleri, salus populi, egregius pietate*, og vil føre alt *ad perfectum* (p.23 l.7ff). Hertil kommer, at han bygger og smykker Roskildes kirke næsten fra grunden af, bygger kloster her, i Ringsted og i Slagelse og stifter med egne midler 15 præbender (p.23 l.10-16). Også senere i fremstillingen dukker biskop Sven op og betegnes *uene-*

rabilis (p.24 l.16) og som udstyret med *uictrix anima* (p.24 l.27). Han forudsiger endvidere hungersnøden som Guds straf for drabet på Knud og opfordrer folket til bod (p.24 l.17f), dog uden resultat, fordi Gud forhærder folkets hjerter (p.24 l.18ff). Hans rejse til Jerusalem omtales i rosende vendinger (p.24 l.22ff). Og endelig vækker hans død en til hans dyder svarende stor sorg i landet (p.25 l.1f). Der kan næppe herske tvivl om, at i hvert fald disse to biskopper – i særdeleshed Sven – favoriseres af Roskildekroniken og fremstilles som de egentlige ledende skikkelser (*pater patrie, salus populi*) på bekostning af de samtidigt regerende konger. Dog er det kongen, der vælger biskopperne (p.23 l.4f cf. p.25 l.1ff).

At biskop Sven favoriseres vil også fremgå af fremstillingen af den ligeledes samtidigt med ham regerende kong Harald, der kun får 6 liniers omtale, hvoraf halvdelen medgår til at opregne de tre tidligere konger af samme navn. Hvad der siges om Harald må imidlertid karakteriseres som *rex justus*-betegnelser: *uir optimus, rector iustissimus* (p.23 l.25).

Herefter følger omtalen af Knud, som iflg. Roskildekronikens formodede partimæssige tilknytning ikke »bør» være positiv. Oplysningen om, at han *populum quadam noua lege et inaudita ad tributum . . . coegit* (p.24 l.1f), er da heller ikke ment i Knud's favør; videre hedder det imidlertid, at han *ante altare magna confessione cordis martyrizatus est* (p.24 l.3f), og at hans *corpus magnis miraculis illustratur, Christus in martyre glorificatur* (p.24 l.5ff), d.v.s. en ret uforbeholden anerkendelse af hans martyrværdighed (28). Af fremstillingen af hungersnøden fremgår endvidere, at Gud straffer folket for drabet på Knud (p.24 l.16f). Det forekommer altså på baggrund af Roskildekronikens fremstilling forfejlet at postulere Knud's tilhørsforhold til en sort flok af konger (29). Som yderligere begrundelse tjener Roskildemandens udsagn om, at alle Sven Estridssøn's sønner var *satis regno et nomine digni* (p.22 l.24f).

Den næste konge i rækken er Oluf; selv om hungersnøden

28. Cf. i modsætning hertil Hal Koch: »vel anerkendes det, at Knud blev Martyr, men det blev han ved 'Hjærtets store Anger' i Dødsøjeblikket», op. cit., p.28.

29. Cf. til den opfattelse, at Roskildekroniken ud fra sit partistandpunkt opdeler kongerne i en »sort» og en »hvid» flok, L. Weibull, op. cit., p.98.

opfattes som Guds straf for drabet på Knud, finder vi ingen kausalforbindelse mellem Oluf og hungersnøden (p.24 l.10ff), ja, Roskildekrøniken fraskriver Oluf ansvaret, idet det i sammenhæng med omtalen af opgangstiden under Erik Ejegod hedder, at hverken Erik eller Oluf fortjente deres skæbne, d.v.s. at Oluf ikke fortjente hungersnøden, og Erik ikke opgangstiden (p.25 l.11f). Derimod skyldes både hungersnød og opgangstid Gud, der griber ind hvor, når og på hvilken måde *han* vil (anf. st.). Men selv om Oluf ikke betegnes som *rex iniquus* p.g.a. hungersnøden, så betegnes han heller ikke som *rex justus*. Udover det allerede anførte finder vi den for Oluf lidet flatterende udtalelse om hans regeringstid: *et ipse regnavit novem annis, in quibus nec unus uberatis fuit* (p.25 l.7f).

Under Oluf omtales den tredje biskop i Roskilde, Sven's afløser Arnold (p.25 l.3ff), og omtalen er negativ. Han er *uir natura simplex et plus quam pastoralis cure decuit negligens* (p.25 l.3f), »dog» foretager han visse forbedringer af kirken (p.25 l.4ff). Det er imidlertid et spørgsmål, om man i forbindelse med Arnold som med Oluf er berettiget til at tale om nogen i augustinisme begrundet negativ bedømmelse. Det vender vi tilbage til.

I Roskildekrønikens fremstilling af Erik Ejegod (p.25 l.9ff) forklares opgangstiden som sagt som uafhængig af Erik's opførsel. Dertil kommer, at Erik *multas iniquas et iniustas leges adinuenit* (p.25 l.15). Her indføres to utvetydige *tyrannus*-betegnelser. En undertone af fordømmelse ligger også i omtalen af hans uægte sønner, ligesom det er bemærkelsesværdigt, at hans Jerusalemsfærd ikke finder rosende omtale. Det forekommer da rimeligt at tale om, at Erik Ejegod beskrives som *rex iniquus*.

Kong Niels, som følger næst i rækken, skulle være een af de hvide konger (30). Indledningsvis omtales han som *uirum mansuetum et simplicem, minime rectorem* (p.25 l.23f), hvilket ikke er særligt flatterende, i hvert fald ikke typiske *rex justus*-betegnelser om end heller ikke *rex iniquus*-betegnelser. I hans regeringstid finder en *magna persecutio cleri et populi* sted (p.25 l.24), nemlig en voldelig kampagne for cølibatet (p.26 l.1ff), anført af en vis Peter (Bodilssøn) sammen med Nothold, senere biskop i Ribe. Under Niels er det, at *antiquus hostis* begynder sin kamp i Danmark, så at *tantam discordiam inter Danos seminavit, quod,*

ex quo Christianitas in Dania inoleuit, maior tribulacio cleri et plebis non est facta (p.26 l.26ff). Bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at det ikke er Niels, men biskop Peter, der betegnes som Djævelens modstander (31). Kampen er borgerkrigen efter drabet på Knud, der ligeledes er foranlediget af Djævelen ved Magnus' hånd: *diabolo instigante* (p.27 l.1f). Niels' søn Magnus karakteriseres altså på dette sted som i ledtog med Djævelen. Om Niels hører vi videre i beskrivelsen af kampen mellem ham og Magnus p.d.e.s. og Erik Emune p.d.a.s., og her finder jeg beskrivelsen bemærkelsesværdig – i forhold til den omtalte forskningsopfattelse – fordi Niels nok fremhæves som den mest sejrige, men ikke favoriseres (32). Beskrivelsen af kampen er neutral (p.27 l.16-26) ligesom den efterfølgende beskrivelse af Erik's fangenskab i Norge, der dog snarest fordømmer den norske konges svig (p.27 l.26-28 l.17). Dog falder der under kampbeskrivelsen endog et negativt udsagn om Niels, nemlig at han, på trods af biskop Peter's støtte til ham, *Roskildiam deustauit* (p.27 l.26). I Roskildekrønikens omtale af Niels' og Magnus' død er der imidlertid særdeles positive udsagn om begge. Især har beskrivelsen af Magnus' død ved Fodevig været tillagt stor vægt for vurderingen af Roskildekrønikens partimæssige tilhørsforhold (33). Jeg tænker på passagen p.29 l.6ff: . . . *et inenarrabile et inrecuperabile dampnum toti Danie intulit* (d.e. Erik Emune). *Heu crudelis annus, dies amara, dies mortis, dies tenebrarum, doloribus plena, singultibus onerata! Heu dies, in qua Magnus occiditur, flos Danie deprimitur*, og følgende karakteristik af Magnus: *Pulcherimus iuuenum, fortis robore, hylaris dator, et sapiens et constancie amator* (p.29 l.9ff). En opremsning af de fem biskopper og to hertuger, der faldt sammen med Magnus, følger, og nævner Peter af Roskilde først. Der kan næppe herske tvivl om, at Roskildekrøniken på dette sted betegner Magnus med *rex justus*-kategorier, men det må ikke forlede til at se hen over, at Magnus, i det øjeblik han dræber Knud, beskrives som Djævelens redskab. Magnus beskrives altså ikke eentydigt som *rex justus*.

Også i beskrivelsen af Niels' død fordømmes drabsmændene: drabet er sket *pessima fraude* (p.29 l.25), *infideliter* (p.29 l.26),

31. Cf. behandlingen af spørgsmålet om Djævelens modstander, nedenfor.

32. Cf. hertil L. Weibull, op. cit., p.98 og Hal Koch, op. cit., p.28.

33. Cf. L. Weibull, op. cit., p.99 og Hal Koch, op. cit., p.28.

og er *nefarium scelus* (p.30 l.4). Fordømmelsen tjener imidlertid mindre til at forherlige Niels end til at fordømme drabsmændene og Erik Emune, og må derfor heller ikke bruges til at tilsløre den i det foregående ideologisk set indifferente fremstilling af Niels.

Samtidig med fremstillingen af Niels falder også Roskildekronikens fremstilling af Knud Lavard, Nothold, bisp Peter, Erik Emune, ærkebiskop Asser samt Eskil.

Om fremstillingen af drabet på Knud Lavard er det nævnt, at det ses som forårsaget af Djævelen selv. Hertil kommer, at Knud betegnes som *nobilissimum* (p.25 l.17), som *uirum pudicum, sobrium, sapiencia et eloquencia et omnibus bonis moribus ornatum* (p.27 l.3f). Det forekommer berettiget at opfatte Knud som den sande herskertype på baggrund af denne fremstilling (34).

Men med Knud Lavards bror bliver billedet et andet. Erik går til kamp mod Niels og Magnus *collectis omnibus perfidis et sceleratis* (p.27 l.8f), og videre *falsis promissionibus regium nomen sibi usurpauit* (p.27 l.10). At han tager kongenavn fordømmes, dels fordi han er yngre end broderen Harald (bemærkelsesværdigt er, at fordømmelsen ikke begrundes med Magnus' ret til tronen), dels fordi han besidder følgende egenskaber: *uir flagiciosus, furore et mendacio repletus* (p.27 l.11f). Dommen over Erik for drabet på Niels og Magnus er anført, og bedre bliver den ikke for drabet på Harald og hans sønner (p.30 l.13ff). Endelig falder i den afsluttende skildring af ham følgende udsagn: *per omnia ut Cesar factus, omnia obstacula superans, nullum parem sibi, nullum priorem uolens, superbus, elatus et in malicia potens, per omnia terribilis more fulminis incessit* (p.31 l.13ff). I overensstemmelse hermed berøver han da også de små i samfundet det, de har (p.31 l.16f). Roskildekronikens fremstilling er klar: Erik Emune er en *tyrannus*. Det indtryk bestyrkes af skildringen af drabet på Erik. Her etableres en analogi til David's kamp med Goliath: Plough sammenlignes med David som Guds redskab: *dominus in aratro, dominus in lancea, ut dominus in funda,*

34. Det er i øvrigt værd at bemærke, at Hal Koch ikke i behandlingen af Roskildekroniken henregner Knud til den sorte flok (cf. op. cit., p.28), derimod anføres han som sådan i den generelle opstilling af de to partier og deres favoritkonger (cf. op. cit., p.27).

dominus in lapide (p.31 l.22f) (35). Altså ingen tvivl om, at Erik er fremstillet som en *rex iniquus*. Imidlertid er det værd at lægge mærke til, at Roskildekrøniken ikke anfægter Erik's ret til at vælge og indsætte biskopper (cf. p.30 l.5ff). Også det hører med til billedet af Roskildekrønikens augustanisme.

Blandt de under Niels og Erik omtalte biskopper er Nothold, senere biskop i Ribe, den første. Sammen med Peder Bodilssøn fordømmes han stærkt for en forfølgelseskampagne mod gifte præster i forsøg på at gennemtvinge cølibatet. Fordømmelsen kan være begrundet i gregorianisme, nemlig i ønsket om at hævde clerus' frihed/ret til at afgøre kirkelige anliggender, d.v.s. udfra kampen mod folkets selvtægt i kirkelige anliggender (36). Samme Peder Bodilssøn, som her fordømmes, roses imidlertid senere for sin mæglervirksomhed i forbindelse med Eskil's valg til ærkebiskop (p.32 l.8f) – endnu en hindring for at betragte Roskildekrønikens forfatter som en udfra et partimæssigt tilhørsforhold konsekvent dømmende »person».

Biskop Peter – der følger efter Arnold på bispestolen i Roskilde – bedømmes udfra cølibatstriden positivt (p.26 l.10ff), fordi han træffer modforanstaltninger mod folket. Men der lægges ikke skjul på, at kongen, d.e. Niels, har valgt ham. Peter betegnes iøvrigt som en *uir eruditus et litteratus, et inter omnes episcopos Danie tunc temporis eloquentissimus et constantissimus* (p.26 l.11ff). Vi hører om hans arbejde for kirken, der dog ikke udelukkende vurderes positivt. Nok skænker han grundlaget for en klosterdannelse, men sin egen kirke ophjælper han ikke, og der spores også en vis uvilje mod at sætte handling bag ord og tanker (p.26 l.17ff).

Under biskop Peter begynder Djævelen sin kamp i Danmark, fordi – som det står – Djævelen altid vækkes til misundelse (*inuidens*) af de retfærdiges gerninger. Måske er det biskop Peter, der hentydes til med udtrykket »de retfærdiges gerninger», måske er det snarere de munke, hvis klostergrundlæggelse Peter finan-

35. Man skal i denne forbindelse huske, at Goliath ses som type på Antikrist, og at analogien derfor tjener til at betegne Erik ligeså. Cf. i øvrigt samme analogi hos Ælnoth, (V.S.D. p.88).

36. Det har for antagelsen af Roskildekrøniken som gregoriansk inspireret voldt betydning, at den går imod cølibatet, et krav, der netop er kendt som gregoriansk; cf. Hal Koch, op. cit., p.29 f. Hal Koch mener dog at kunne finde en forklaring herpå i patarinerbevægelsens »tøjlesløse karakter» (p.29).

sierer. Under alle omstændigheder er det kirkens folk, der er Djævelens modpol, og det kunne tyde på en kirkelig augustanisme. Blandt dem, der falder ved Fodevig, nævnes bisperne først med Peter i spidsen, og det er overvejelse værd, om ikke Roskildekronikens klager (p.29 l.6-8) i lige så høj grad gælder biskopperne som Magnus?

Efter den brede og ofte positive omtale af Peter forekommer omtalen af Eskil's indsættelse som Peter's efterfølger overraskende kort (p.30 l.5), hvis Roskildekroniken skal repræsentere et Eskil-parti. Også omtalen af Eskil's valg til ærkebiskop er yderst kortfattet og – omend ret uigennemskuelig – så dog på ingen måde særlig rosende (p.32 l.5).

Tilbage står Roskildekronikens omtale af Asser, ærkebiskop i Lund (p.28 l.21ff). Han støtter Erik Emune (p.28 l.21) og falder følgelig ind under dommen over denne. Asser betegnes således som *uir acer et amarus, et sapiens et nullius constancie* (p.28 l.23). Han (Asser) *in tanta perturbacione regni se murum pro domo Israel non opponebat*, men svajer som et siv for vinden (p.28 l.23ff). Omtalen er altså lidet flatterende, og det samme kan siges om vurderingen af Erik Lam, der er *uir plus quam regali dignitati decuit simplex et in omnibus uis suis inconstans et duplex, adnichilacio regni et sacerdocij* (p.32 l.3ff); men nogen egentlig *tyrannus*-beskrivelse giver Roskildekroniken ikke af Erik. Han er simpelthen en uduelig hersker set ud fra både kongedømmets og kirkens sag, hvilket iøvrigt står i flagrant modsætning til det tilføjede kap. XX's udsagn, at Erik *firmissima pace in patria sua . . . regnavit* (p.32 l.15f).

Det forekommer mig, at det ikke er noget ideologisk eentydigt billede, man får ved læsningen af Roskildekroniken. Tværtimod er der tale om en ujævn brug af augustinske begreber. Det bevirker, at man *ikke* kan tale om en række af *reges justi* og en række af *tyranni*. Derimod er augustinismen brugt, hvor bestemte konger skal fremhæves – således Harald og Knud Lavard – eller udskældes som Erik Ejegod og Erik Emune. Knud konge, Oluf, og Niels, der hverken decideret fremhæves eller udskældes, fremstilles derimod ideologisk set indifferent.

Dette tilsyneladende system brydes imidlertid ved fremstillingen af Magnus, hvor der anvendes både *rex justus*-terminologi og det modsatte. Føjes hertil anvendelsen af augustinismer i

omtalen af kirkens mænd, så forekommer den stærkt fremtrædende i de positive bedømmelser (Vilhelm, Sven og Peter), uden derfor at være eentydig gregoriansk (kongens bispevalg), medens den træder tilbage i nogle negative (Arnold og Nothold) – er fremtrædende i en anden (Asser) – og mangler fuldstændig i fremstillingen af Eskil.

På denne baggrund lader det sig næppe gøre at rubricere Roskildekrøniken som partipræget, endsige gregoriansk. Snarere må Roskildekrønikens »augustinisme« i hele dens usystematiske form betegnes som reminiscenser af augustinsk historieopfattelse, som imidlertid ikke for forfatteren forbindes med et helhedssyn på tilværelsen, men som han alt efter sym- eller antipati bringer i anvendelse overfor enkeltpersoner, dog med en klar favorisering af og hældning mod kirkens mænd, navnlig de magtfulde, især med tilknytning til Roskilde. Det forekommer mig altså berettiget at afvise dets tilhørsforhold til et gregoriansk parti og ligeledes at afvise, at det opstiller en sort og en hvid flok af konger med Harald Hein som idealkongen (37).

I betragtning af den betydning, som sammenfaldet mellem Roskildekrønikens og »Liber daticus«'s oplysninger er blevet tilskrevet (38), vil det være rimeligt kort at beskæftige sig med dette nekrologium. Kort rekapituleret er L. Weibull's synspunkter (39), at »Liber daticus« i forhold til »Memoriale fratrum«, det indtil da gældende nekrologium, repræsenterer en fuldstændig omvurdering af kongernes værd ud fra samme udvælgelsespolitik som i Roskildekrøniken og med Eskil som ophavsmand.

I Weibull's synopsis af de to nekrologier, hvoraf det ældste stammer fra 1123 og »Liber daticus« fra 1145, finder man i »Liber daticus« som den første ændring i forhold til »Memoriale fratrum« en oprindelig slettet omtale af Sven Estridssøn, som senere er

37. Således Hal Koch, der skriver: »... Hovedkendetegnene på den retfærdige Konge er Fasthed og Oprigtighed og dertil en Hævdelse af såvel regnum som sacerdotium«, og derefter konstaterer »en sådan Konge var frem for alle Harald Hein«, op. cit., p.28. Til at retfærdiggøre et sådant udsagn er omtalen af Harald dog for kort og de to adjektiver *optimus* og *iustissimus* dog for lidt.

38. Først og fremmest hos L. Weibull i nævnte artikel og, følgende denne, også hos Hal Koch, op. cit., p.26.

39. I »Nekrologierne från Lund...«, pp.85-87. I det flgd. henholder jeg mig til den der foreliggende gengivelse af nekrologiets tekst.

indføjjet i forkortet form. Harald's data overføres med ubetydelige sproglige ændringer. Knud konge derimod slettes totalt og ligeså hans broder Benedictus. Notitsen om Oluf overføres i forkortet form, mens den om Erik Ejegod udelades. Også notitsen om kong Niels overføres. I omtalen af Magnus og Erik Emune finder man de største ændringer, som L. Weibull da også tillægger overordentlig stor betydning. I forbindelse med Magnus fremhæves det indføjede *uirtute et progenie inclitus*, samt *deo creatori suo reddidit animam*, der betegnes som Kristusanalogi (40), medens ændringerne som helhed opfattes som *rex justus*-beskrivelse. Samme augustinisme findes i ændringerne i omtalen af Erik Emune, nu for at betegne Erik som *rex iniquus*. Ændringerne består i udradering af de oprindeligt overførte udsagn *gloriosus* samt *a proprio satellite lancea perfossus, temporalis uite cursum consummauit*. Bortset fra omtalen af Magnus og Erik Emune er der ikke meget at føje til Weibull's iagttagelser. Til notitsen om Magnus bør bemærkes, at der i forhold til »Memoriale fratrum», udover det allerede nævnte, ændres på rækkefølgen af de faldne ved Fodevig. Kirkens mænd nævnes først, og allerførst biskop Peter af Roskilde. Dette svarer endda meget nøje til Roskildekrøniken, hvor bisperne favoriseres. Angående notitsen om Erik Emune oplyser Weibull – hvilket i og for sig giver sig selv – at omtalte udraderede udsagn om Erik Emune fandtes i den oprindelige tekst fra 1145 (41). Derimod siges der ikke noget om, hvornår denne udradering har fundet sted. I betragtning af dens betydning for L. Weibull's vurdering af »Liber daticus»'s tendens må en datering anses for særdeles væsentlig.

Om »Liber daticus» iøvrigt må det imidlertid medgives, at udeladelsen af Knud konge og Knud Lavard er iøjnefaldende og nok må være tilsigtet (42). Spørgsmålet er blot, om det, sammenholdt med nekrologiets oplysninger iøvrigt, kan bære Weibull's påstand om en gennemført gregoriansk augustinisme med partimæssigt tilknytningspunkt. Ser man på omtalen af de øvrige konger, så tillader de knappe udsagn om Harald, Oluf og Niels

40. Op. cit., p.89.

41. Op. cit., p.90.

42. Tidligere har Weibull selv søgt en forklaring af ændringerne som »ett vid dylika överföringar alltid förekommande fenomen», i »Lunds Domkyrkas Nekrologium», Lund 1923, p.LIII.

ingen slutning om »bagmandens« sym- eller antipati. Tilbage står ændringerne i omtalen af Magnus, om hvilke det skal medgives, at der synes at være tale om augustinismer, muligvis gregoriansk inspirerede (cf. den foranstillede omtale af biskopperne). I en vurdering af nekrologiet som helhed er det vel næppe rimeligt at gå længere end til at konstatere, at forfatteren/»bagmanden« har haft stærk sympati for Magnus og tilsvarende antipati mod Knud Lavard og som sagt Knud konge, og at han for at udtrykke førstnævnte har benyttet augustinismer. Man kan ikke på den baggrund etablere en sort og en hvid flok af konger eller erklære noget partimæssigt tilhørsforhold. Undersøgelsen af Roskildekrøniken bekræftede denne opfattelse, skønt det ikke skal benægtes, at der er sammenfald mellem de to skrifers opfattelser, især af biskopperne.

Går vi fra Roskildekrøniken og »Liber daticus« til den såkaldte Odenselitteratur, så skulle vi befinde os i den kongelige augustanisme, med baggrund i et kongeligt parti, der begyndte at antage fast form under kong Niels.

To af skrifterne i denne gruppe, nemlig det ældste »Tabula Othiniensis« (43) og »Epithaphium S. Canuti« (44) er uden større interesse p.g.a. deres kortfattedhed (45).

De to største værker om Knud konge, »Passio Sancti Kanuti Regis et Martiris« (46) og Ælnoth's skrift »Gesta Swenomagni Regis et Filiorum eius et Passio Gloriosissimi Canuti Regis et Martyris« (47) leverer da også det væsentligste grundlag for at tale om Odenselitteraturens kongelige augustanisme.

43. Forefindes i V.S.D., p.60f. Skriftet er sandsynligvis forfattet 1095.

44. V.S.D., p.76.

45. Dog findes i »Tabula Othiniensis« udtryk som *gloriosus rex* og *pro zelo christiane religionis et iusticie operibus*, der leder tanken hen på den augustinske *rex justus*. På samme måde virker i »Epithaphium« udtrykket *pro iusticie factis occisus inique*, idet det indfører de to begreber *justus* og *iniquus*, der i den augustinske terminologi er hovedbegreber til betegnelse af henholdsvis *Civitas Dei* og *Civitas Diaboli*.

46. Findes V.S.D., pp.62-71. Skriftet er sandsynligvis affattet 1095 af en angelsachsisk klerk ved Albani kirke i Odense. Cf. hertil M. Cl. Gertz, V.S.D., p.34 og T. Gad »Legenden i dansk middelalder«, p.154 og 155.

47. Findes V.S.D., pp.77-136. Skriftet er forfattet ca. 1122, også det af en engelsk klerk, Ælnoth, stammende fra Canterbury.

En terminologisk undersøgelse af »Passio» vil røbe, at Knud karakteriseres som en af Gud udvalgt og indsat konge (48). Hertil svarer den række af centrale *rex justus*-begreber, der bruges til betegnelse af hans karakter og handlemåde hele skriftet igennem. D.v.s. fremhævelsen af hans overvældende fromhed v.h.a. adjektiver som *religiosus*, *pius* og *sanctus* (49), hans vedholdende interesse for retfærdigheden, *iustitia*, og religionen (50), til stadighed drevet af en brændende nidkærhed for Guds sag (51). Denne nidkærhed kommer til udtryk i de fleste af Knud's handlinger, der stort set alle har som formål at udvide *Civitas Dei*'s magtsfære og forbedre vilkårene for den jordiske Gudsstat. Det sker, dels ved at Knud tager kampen op mod Satan og dennes tilhængere (52), dels ved at han tager sig af kirkens sag (53), og dels ved at han varetager både folkets materielle og åndelige ve og vel (54). Uden tvivl er Knud ifølge »Passio» en sand *rex justus*, der kæmper for *Civitas Dei* både som en dennesidig og som en transcendent størrelse (55). I forlængelse heraf ligger den opfattelse, at Knud's egentlige modstander er Satan selv (56), ligesom det kraftigt antydes, at Knud's modstandere har tilknytning til *Civitas Diaboli* (57).

Så vidt bekræftes den traditionelle opfattelse, at det augustinske historiesyn er repræsenteret i »Passio». I samme retning peger, at hungersnøden under Oluf tolkes som Guds straf for drabet på Knud (58), ligesom Oluf's død samtidig med Knud's *elevatio* opfattes som udtryk for Guds indgriben (59). Men det er dog værd at bemærke, at Oluf's død ikke beskrives som straf for deltagelse i kampen på djævelens side. Og det ville være forvente-

48. Cf. V.S.D., p.64, l.10f og p.64, l.13.

49. P.65, l.7; p.67, l.16; p.67, l.19; p.68, l.10; p.69, l.2; p.69, l.28 og p.69, l.24.

50. P.68, l.2.

51. P.65, l.10; p.66, l.4.

52. P.65, l.10; p.63, l.13f og p.67, l.1f.

53. P.64, l.17ff; p.65, l.2ff.

54. Cf. p.64, l.14f; p.66, l.12f og p.66, l.15.

55. Til det sidste cf. Knud's formål med Englandstogtet, p.66.

56. Cf. p.63, l.15ff og p.63, l.20ff.

57. Cf. p.66, l.1f og p.68, l.16f.

58. P.70, l.12f.

59. P.71, l.11ff.

ligt, hvis den augustinske betragtningsmåde skulle betegnes som gennemført (60), i den forstand at Oluf skulle være fremstillet som en *tyrannus* udfra en partimæssigt funderet kongelig augustinisme, som foreslået af Hal Koch (61). Som indicier for en kongelig augustinisme bør man naturligvis overveje, at Knud's kongelige herkomst understreges (62), at også faderen Sven Estridssøn bærer *rex justus*-betegnelser (*pious, religiosus*) (63), og at kirkens rolle er underordnet i alle andre sammenhænge, end hvor dens omtale tjener forherligelsen af Knud (64). Imidlertid må det fremhæves, at skriftets hensigt er at forherlige en helgenkonge, hvilket lægger det nær, at fremstillingen koncentrerer sig om denne person som *konge* (65). Derfor bør der iagttages forsigtighed med hensyn til spørgsmålet om en kongelig augustinisme og et kongeligt parti.

Det sidste og mest omfattende værk i Odenselitteraturen, Ælnoth's skrift, er blevet opfattet som udtalt i sin kongelige augustinisme (66) med tilhørende partistandpunkt. Det skulle spores i opdeling af kongerne i en hvid og en sort flok, d.v.s. i *reges justi* og *tyranni* og med modsat fortegn i forhold til Roskildekrøniken (67). Fremstillingen af Knud og den kamp, han er involveret i, berettiger næppe til tvivl om den benyttede terminologis augustinske tilsnit. Typiske *rex-justus*-betegnelser møder os: hans store fromhed – adjektiver som *pious* og *religiosus*, ofte i form af superlativer (68), – hans til dyderne svarende skønne ydre (69), og hans kamp for retfærdighed og frihed – *iusticia* og *libertas*

60. Forbehold i samme retning tager C. Weibull »Saxo. Kritiska undersökningar . . . », p.109, mens Hal Koch, op. cit., p.27 og p.64f mener, at Oluf er at finde blandt dette skrifts tyranskikkelser.

61. Cf. Hal Koch, op. cit., pp.59ff og ovenstående note.

62. P.63, l.4 og 7.

63. P.63, l.8f.

64. Cf. p.64 og p.65.

65. Cf. hertil T. Gad, op. cit., pp.151ff, især p.155f.

66. Cf. Hal Koch, op. cit., pp.61ff og p.73.

67. Cf. L. Weibull, op. cit., p.99f og Hal Koch, op. cit., p.27.

68. *Religiosus/religiosissimus*: p.80, l.19; p.101, l.5; p.102, l.7; p.111, l.18; p.113, l.11; p.117, l.6; p.121, l.11; p.126, l.22; p.119, l.19; *Piissimus*: p.97, l.19; *deuotus* p.116, l.17; p.101, l.24; *deo dilectus*: p.127, l.18; p.129, l.11; *magnificus* p.112, l.8; *insignissimus* p.120, l.11; *prestantissimus*: p.124, l.1.

69. P.92, l.14f og l.17ff.

(70) – Guds udvælgelse af ham og hans dertil svarende kamp for Guds sag (71). Kampen for Guds sag kommer, ligesom i »Passio«, til udtryk i alt, hvad Knud gør: i omsorg for faderløse, fattige og enker (72), i opdragelse af folket (73), i omsorg for kirken og præsterne (74) eller i direkte kamp mod Gudsstatens fjende, Satan, og dennes tilhængere. For Ælnoth er kampen mellem Knud og hans fjender – det oprørske folk og Piper – uden tvivl en kamp mellem *Civitas Dei* og *Civitas Diaboli*.

At Knud repræsenterer *Civitas Dei* fremgår af ovenstående. At folket og Piper p.d.a.s. repræsenterer *Civitas Diaboli* fremgår dels af folkets pagt med Djævelen (75), dels af begreber som *feritas*, *innata duricia* (76), *iniusticia*, *impietas* og *iniquitas* (77) og dels af dets betegnelse som et blodtørstigt vildt dyr (78), svarende til det i den augustinske terminologi ofte anvendte billede om Satan selv (79). Og nøje svarende til fremstillingen af det oprørske folk som Djævelens sammensvorne er fremstillingen af Piper: også han er i pagt med Djævelen (80) og får følgelig en række dertil svarende begreber hæftet på sig (81).

At kampen mellem Knud og hans modstandere opfattes som den eskatologiske kamp mellem *Civitas Dei* og *Civitas Diaboli* fremgår antagelig også deraf, at det to gange fremhæves, at Djævelen fuldfører sit værk i folket med Guds tilladelse (82) svarende til den augustinsk/pseudo-cyprianske forestilling om, at Gud slipper Djævelen løs for at tage det endelig opgør med ham før sin egen endegyldige magtovertagelse (83). Det forekommer

70. P.80, l.20; p.94, l.2 og p.97, l.20.

71. P.92, l.2; p.109, l.2; p.81, l.1 og p.94, l.2.

72. P.93, l.5ff; p.95, l.25.

73. P.94, l.17f.

74. P.93, l.7ff og p.101, l.6ff.

75. P.109, l.10 cf. p.106, l.18f; p.108, l.20f; p.109, l.2; p.111, l.16; p.101, l.20ff; p.102, l.1ff og p.102, l.11ff.

76. P.94, l.5.

77. P.94, l.9; p.94, l.22ff; p.106, l.18f; p.103, l.5ff; p.108, l.17ff; p.103, l.15; p.113, l.10.

78. P.103, l.11f.

79. Cf. Udtrykket *ut leo rugiens*, p.102, l.1f.

80. P.114, l.20; p.115, l.19f; p.118, l.4.

81. Cf. p.115, l.8f; p.114, l.10f; p.114, l.14f.

82. P. 112, l.14ff og p.113, l.7f.

83. Cf. Bernheim, op. cit., pp.70-109.

endvidere berettiget at tale om en »kongelig augustinisme» i fremstillingen af Knud. Det er udelukkende Knud's indsats som konge, der interesserer, og kirken indføres kun, for så vidt som det tjener som baggrund for fremstillingen af Knud som en *rex justus*, og selv da er oplysningerne sparsomme.

Imidlertid har man ment også at finde et partistandpunkt i skriftet, således at Harald Hein, Oluf Hunger og Niels hører til tyrannernes sorte flok (84), medens Sven Estridssøn (85) og Erik Ejegod (86) hører til de retfærdige kongers hvide flok. I forhold til den opfattelse får vi ganske overraskende i prologen en omtale af Niels, der ikke lader meget tilbage at ønske med hensyn til *rex justus*-betegnelser (87). Hertil kommer, at hans kamp mod sine modstandere via karakteristikken af disse (88) beskrives som kampen for *Civitas Dei* mod *Civitas Diaboli*. Omtalen af Kong Niels giver altså ikke grundlag for overhovedet at formode et modsætningsforhold mellem kongen og Ælnoth. I forbindelse med formodningen om Ælnoth's partitilhørsforhold må man også gøre opmærksom på, at Ælnoth faktisk betegner *alle* Sven Estridssøn's sønner som berømmelige mænd, der efterligner deres fader (89). Følgelig omfattes også både Niels, Harald og Oluf. Og selv om hverken Harald eller Oluf omtales i særligt overstrømmende vendinger, så må man dog om Harald yderligere konstatere, at han forbindes med begreberne *pax* og *libertas* (90), begge

84. Til en sådan opfattelse af alle tre konger, cf. Hal Koch, op. cit., p.27. Retfærdigvis må man imidlertid gøre opmærksom på, at Hal Koch i sin nærmere analyse når frem til, at Niels er fremstillet som *rex justus* (cf. op. cit., p.61 og 73), ligesom han også for Harald's vedkommende betegner fremstillingen som positiv (cf. op. cit., p.52), iagttagelser, der imidlertid ikke får nogen indflydelse på den generelle vurdering af skriftets partimæssige tilknytning med tilhørende skematiske opdeling af kongerne, hvilket vil ses af henvisningen til p.27. I forlængelse heraf må det bemærkes, at C. Weibull »Saxo. Kristiska undersökningar . . . » kun argumenterer for, at Oluf er fremstillet som *tyrannus*, p.69 og p.109f.

85. Cf. C. Weibull, op. cit., p.64f.

86. Cf. C. Weibull, op. cit., p.71 og p.109f.

87. Cf. p.77, l.6f, hvor bl.a. betegnelsen »fædrelandets fader» dukker op; p.81, l.4; p.78, l.3; p.79, l.24 og p.78, l.12ff. Cf. også de af Ælnoth udtrykte ønsker for kong Niels, p.77, l.13f.

88. Cf. p.78, l.3 og p.77, l.12.

89. P.92, l.4f.

90. P.91, l.5f: Harald omtales som *pacis ac libertatis publice prouisor*.

væsentlige begreber forbundet med *Civitas Dei* (91). Harald kan derfor næppe opfattes som *rex iniquus* (92). På lignende måde må man pege på, at Ælnoth sætter en vis distance mellem Oluf og de ydre begivenheder, især hungersnøden. Kausaliteten ses ikke så meget mellem Oluf og hungersnøden som mellem hungersnøden og folkets drab på Knud. I hvert fald er det sådan i den første omtale, hvor Oluf end ikke nævnes (93). Næste gang hungersnøden omtales (94), sker det under beskrivelsen af, hvordan Oluf's kongestilling ophører, og han dør, *ueluti uirtutum non electus inspector* (95). Indrømmet, at Oluf her indrangeres som en ringe konge i forhold til Knud, men stadigvæk får han ikke ansvaret for hungersnøden, ligesom han heller ikke øvrigt betegnes med *tyrannus*-begreber. Ligesom fremstillingen af Niels giver fremstillingen af Harald og Oluf ikke noget grundlag for at tale om en ideologisk funderet, partimæssig opdeling af kongerne i Ælnoth's fremstilling.

Tilbage står at konstatere, at Ælnoth's fremstilling af kongerne Sven Estridssøn og Erik Ejegod i begge tilfælde er gennemsyret af augustinske begreber til betegnelse af den retfærdige konge (96), idet der igen er tegn på kongelig augustinisme (97). Den netop konstaterede mangel på en sort flok af konger forhindrer imidlertid, at resultatet her udnyttes i retning af en hos Ælnoth eksisterende ideologisk funderet opdeling af kongerne.

Om Odenselitteraturen som helhed må man altså konstatere, at man for »Tabula»'s og »Epithaphium»'s vedkommende har så korte tekster at det må anses for urigtigt at gå videre end til den

91. Der foreligger ikke noget grundlag for eventuelt at antage, at Ælnoth skulle anse den omtalte *pax* og *libertas* for den falske *pax* og *libertas*, altså den, der hører *Civitas Diaboli* til (cf. Bernheim, op. cit., pp.29-34 og pp.43ff) for derigennem at begrunde den antagelse, at Harald er fremstillet som *rex iniquus*.

92. Herimod går også slutningsordene om Harald's død og begravelse, p.91, l.9f.

93. Cf. p.126, l.18ff.

94. P.129, l.21ff.

95. P.130, l.1.

96. Til Sven Estridssøn, cf. p.85, l.15f; p.85, l.18ff; p.89, l.1; p.85, l.21ff; p.86, l.3f og p.88 (David/Goliath-analogien). Til Erik Ejegod, cf. p.130, l.3; p.132, l.17f; p.133, l.22 og p.130, l.10.

97. Cf. p.85, l.21ff.

blotte konstatering af visse terminologiske reminiscenser, mens vi både i »Passio» og hos Ælnoth har fundet et augustinsk historiesyn gennemført. For »Passio»'s vedkommende resulterede undersøgelsen i – grundet tekstens karakter – med forbehold at tale om kongelig augustanisme, medens antagelsen af et sådant »kongeligt» standpunkt fandtes troværdigt hos Ælnoth. Derimod fandtes det ikke begrundet at tale om en ud fra dette kongelige standpunkt foregående ideologisk begrundet favorisering af visse konger og miskreditering af andre i noget af de to nævnte skrifter.

Med litteraturen omkring Knud Konge anses muligheden for at finde Roskildekronikens »modparti»'s synspunkter formuleret imidlertid ikke for udtømt. Det kongelige parti finder man manifesteret først i litteraturen omkring Knud hertug – d.v.s. de liturgiske tekster sammenfattet under titlen »Historia S. Kanuti Ducis et Martyris» (98) – dernæst i Sven Aggesøn's »Brevis Historia Regum Dacie». Da »Historia S. Kanuti Ducis et Martyris» er en konstrueret titel, der dækker over de historiske læsestykker fra henholdsvis passions- og translationsfestens liturgi, og da de to stykkers synsmåde har visse forskelligheder (bl.a. translationslegendens forherligelse af kong Valdemar), finder jeg det rimeligt at behandle de to tekster hver for sig (99).

Først passionsliturgien. Som den første i skriftet omtales Knud's far, Erik Ejegod, udstyret med den retfærdige konges dyder (100) og handlesæt, hvorunder karakteristiske begreber som *pax* og *lex* (101) dukker op. Eftersom det er under kong Niels, at Knud's skæbnesvangre virke falder, indgår han naturligt nok i fremstillingen, men overraskende nok – overraskende ud fra

98. Således hos Gertz, V.S.D., hvor denne titel betegner de historiske læsestykker fra liturgierne til de to helgenfester, henholdsvis passionsfesten d. 7. jan. og translationsfesten d. 25. juni (Cf. V.S.D., pp.189-204). Om disse to liturgier antager Gertz i øvrigt, at de har samme forfatter, en engelsk gejstlig, samt at de er forfattet til Ringstedmødet 1170, hvor Knud kåredes som helgen; cf. p.172f. Heroverfor står T. Gad's opfattelse, at hver af teksterne er konciperet for sig og først derefter sammenstillet i officiet; cf. »Legenden i dansk middelalder», p.164, dog er T. Gad enig i affattelsestidspunktet.

99. Cf. T. Gad's ovenfor note 3 citerede synspunkter.

100. Cf. p.189, l.1ff; p.189, l.8f; p.190, l.2.

101. P.189, l.3; cf. i øvrigt p.190, l.3f; p.189, l.4.

forfatterens formodede partimæssige engagement – er beskrivelsen særdeles lidenskabsløs. Niels er en uduelig konge (102) og iøvrigt en enfoldig og ligefrem person (103), men som tyrann beskrives han ikke.

Har Niels været uinteressant for forfatteren, så spiller hans dronning, Margrethe, og søn, Magnus, en desto væsentligere rolle, fordi de begge kan tjene til at sætte fremstillingen af Knud i relief. Margrethe beskrives således v.h.a. en terminologi, der ville være en *rex justus* værdig (104), i høj grad at forstå udfra det forhold, at hun er den, i hvis mund det første positive udsagn om Knud er lagt ligesom også det første negative om Magnus (105). Omtalen af Margrethe åbner altså for Passionslegendens egentlige indhold: beretningen om og derigennem forherligelsen af Knud. Som effektivt motiv indgår en modsvarende negativ beskrivelse af Magnus. Ingen lades i tvivl om, at Knud måles med den retfærdige konges alen. Igen og igen dukker begreberne *justus* (106), *sanctus* (107) og *pius* (108) op sammen med en række andre af de karakteristiske *rex justus*-begreber (109). Det gælder også hans handlinger: han skaber *pax* i Slesvig (110) og tager sig af kirkens sag (111). I god overensstemmelse hermed beskrives forholdet mellem Knud og Magnus. Knud er den, der til det sidste nægter at tro på Magnus' svig, medens Magnus opstilles som Knud's direkte modstykke v.h.a. adjektiver som *injustus* (112), *perfidus* (113) og *impius* (114) og iøvrigt en række andre karak-

102. Cf. p.190, l.17f.

103. Cf. p.194, l.22ff.

104. Cf. p.190, l.19; p.190, l.21.

105. Cf. p.191, l.4ff.

106. P.192, l.16; p.194, l.28; p.198, l.5; p.200, l.7.

107. P.193, l.11; p.196, l.1; p.197, l.18; p.197, l.30; p.199, l.1 og p.199, l.12.

108. P.198, l.11; p.200, l.7.

109. *Fidelissimus* p. 194, l.1; *doctus* p.194, l.8; *deutus* p.193, l.17; *innocens* p.195, l.20; p.195, l.21 og p.200, l.8; *benignus* p.193, l.10 og p.198, l.5; *humilior* p.193, l.9.

110. P.193, l.1.

111. Cf. p.193, l.12ff.

112. P.196, l.22.

113. P. 195, l.9 og l.24; p.197, l.10 og l.31.

114. P.198, l.11 og p.200, l.2.

teristiske *tyrannus*-begreber (115). Stærkest i den retning forekommer den passus, der spiller på Magnus' navn: *Magnus, inquam, nomine, magnus cordis malicia, magnus oris dolositate, magnus impietate operis* (116). Forstærkende virkning har den umiddelbart følgende, overstrømmende beskrivelse af Knud. Også Magnus' handlesæt *sub specie deuocionis* (117) gør det klart, at han er *tyrannus*. Endelig rundes der af med en rosende omtale af Knud's søn Valdemar, der vel skal betegne denne som *rex justus* (118).

Ud af Passionslegenden er det for mig vanskeligt at læse et partistandpunkt i den forstand, at der skulle være tale om en favorisering af en bestemt kongerække i modsætning til en anden negativt bedømt række. Derimod forekommer det, at det egentligt ordnende princip er de omtalte personers forhold til Knud, som er hovedpersonen hele skriftet igennem. Med henblik på forherligelsen af ham får vi beskrivelsen af hans far, Erik Ejegod, af dronning Margrethe, af Magnus og endelig af hans søn Valdemar, idet alt, hvad der siges om disse, hvadenten de bedømmes positivt eller negativt, tjener til Knud's ros og ære, til fremhævelsen af ham som *rex justus*. Udenfor det mønster falder kong Niels – bemærkelsesværdigt nok, fordi hele handlingen udspilles i hans regeringstid. Men eftersom hans handlinger ikke af forfatteren har kunnet benyttes til skriftets formål, falder han udenfor den flok, der bedømmes v.h.a. augustinske begreber og forestillinger. Der synes således ikke at være tale om et gennemført augustinsk historiesyn, men også her snarere om, at forfatteren anvender augustinske klicheer til at nå sit hovedmål: forherligelsen af Knud (119). Muligvis er klicheerne hentet fra den kongelige augustinisme. Herfor taler kirkens tilbagetrædende rolle samt fremhævelsen af Knud's krigeriske indsats og kongelige herkomst. Men

115. *Fraus/dolus*, p.193, l.20; p.195, l.15; p.196, l.21; p.198, l.4 og l.9; *proditor*, p.197, l.18 og p.198, l.16; *traditor*, p.198, l.7 og p.199, l.13.

116. P.198, l.3ff.

117. P.195, l.25. Cf. i øvrigt p.193, l.23f og p.195, l.10.

118. Cf. udtrykket *venerabilis rex*, p.200, l.9.

119. Denne opfattelse af Knud Lavard's passionsskrift stemmer i øvrigt overens med den iagttagelse, som T. Gad gør (op. cit., p.165): at skriftet i modsætning til passionslegenden om Knud konge fuldstændig mangler hagiografiske træk og derfor bør betragtes som en biografi af en *rex justus*.

man må heller ikke her – som i forbindelse med Knud konge – undlade at gøre opmærksom på, at det forhold, at den helgen, der skal forherliges, er en hertug, kan have været medvirkende til at give skriftets brug af augustinismer præg af kongelig augustinisme.

I translationsliturgien er emnet dels forherligelse af den døde Knud, dels beskrivelse af forløbet fra hans død til hans translation. Der er ingen tvivl om, at Knud herunder fremstilles som en *rex justus*, hvormed hans helgenværdighed begrundes (120). Derudover er translationslegenden mere optaget af at dadle modstanderne af Knud's helgenkåring samt især rose foregangsmændene i denne sag. Noget af det første, man møder, er omtalen af en ikke navngiven *tyrannus*. Af frygt for ham hindres det, at Knud's afsjælede legeme overføres til Roskilde (121). Man har ment, at tyrannen var Niels (122), men hans navn nævnes ikke, så den mulighed foreligger vel også, at der er tænkt på Magnus. I samme negative baner og under anvendelse af augustinske begreber går omtalen af de to kanniker, der søger at standse underne ved Knud's grav (123).

Der følger en kort omtale af Erik Emune's hævn som udført med en løves vildskab (124). Uden tvivl ses der på Erik's handlinger med velvilje, men augustinske begreber bringes ikke i anvendelse. Kampen for Knud's helgenkåring løber videre med Sven, der er beskrevet i to »faser«. Først hans ungdom, hvor han under anvendelse af augustinske begreber (125) roses, øjensynligt fordi han hjælper Valdemar i kampen for Knud's helgenkåring (126). Anden »fase» i Sven's liv, hans kongetid, får en tilsvarende negativ bedømmelse (127), nu fordi han går på tværs af Valde-

120. Cf. hertil beskrivelsen af hans begravelse, p.200, l.15ff; betegnelsen som *innocens*, p.202, l.1 og i øvrigt også beskrivelsen af hans ydre fortrin, p.201, l.1.

121. P.201, l.9.

122. Cf. Hans Olrik »Danske helgeners levned», bd. I, Kbhvn., 1968, p.141, note 4.

123. Cf. p.201, l.15.16 og 17 samt l.23f.

124. P.202, l.8f.

125. Cf. p.202, l.15f.

126. Cf. p.202, l.16ff.

127. Freden (*pax*) forsvinder, p.203, l.7f; han optræder *sub specie pacis*,

mar's ønsker. Sven beskrives altså som henholdsvis *rex justus* og *tyrannus*, alt efter om han fremmer helgenkåringen eller ikke, men først og fremmest efter hans stilling til Valdemar. Erik Lam, der er konge før Sven, omtales kort og positivt (128), men ideologisk set indifferent.

Af kirkens folk nævnes, foruden de to kanniker, Eskil (129). Omtalen er hverken i særlig grad positiv eller negativ, ligesom der heller ikke er anvendt augustinske begreber. Derimod er det tydeligt, at begge gange Eskil omtales, har det et bestemt formål, nemlig første gang at forklare eller bortforklare dels Eskil's oprindelige modstand mod Knud's helgenkåring, dels hvorfor Sven's og Valdemar's forsøg forblev uden resultat. Anden gang Eskil omtales er hensigten også ret klar, nemlig at bedyre, at Valdemar er gået den legitime vej via ærkebiskoppen til Rom, så at helgenkåringen fremstår som en uanfægtelig handling. Begge gange Eskil omtales, er Valdemar altså den egentlige hovedperson, hvilket svarer til den rolle, man ser ham spille hele skriftet igennem og iøvrigt også til den karakteristik, der gives af ham som *rex justus* (130).

Som resultat af undersøgelsen af translationsliturgien må det fremhæves, at man lige så lidt her som i passionsliturgien forekommer berettiget til at opstille rækker af sorte og hvide konger. Både karakteristikken af Erik Lam, Erik Emune og Sven kommer på tværs heraf. Derimod må man i lighed med bedømmelsen af passionslegenden konstatere, at augustinismer finder anvendelse positivt eller negativt alt efter de enkelte personers forholden sig i dette tilfælde til Knud's helgenkåring og derfor først og fremmest til Valdemar (131). Ligesom i passionslegenden er der altså snarest tale om en anvendelse af augustinske klicheer.

p.203, l.9. Cf. i øvrigt p.203, l.12 og 17f.

128. Cf. p.203, l.1ff og l.6.

129. Første gang p.202, l.21ff, hvor han forbyder Valdemar's og Sven's forehavende af hensyn til ærefrygt for Rom. Anden gang, p.203, l.24ff, rådfører Valdemar sig med Eskil, som sender bud til paven og opnår tilladelse til helgenkåringen.

130. Cf. p.202, l.10ff; p.203, l.20ff; han søger at skabe *pax*, p.203, l.12, og står i øvrigt under Guds styrelse, p.203, l.19.

131. Cf. T. Gad's karakteristik af translationslegenden: »i lige høj grad en forherligelse af den levende Valdemar som af den døde Knud«, op. cit., p.165.

Det forekommer altså, på baggrund af skriftets manglende augustinske historiesyn som helhed betragtet og de augustinske vendingers iøvrigt spredte karakter, nærliggende at antage, at vendingerne dels stammer fra den forfatteren bekendte tradition, dels er forestillingsgods, som i den grad er indgået i middelaldermenneskets verdensforståelse, at det løsrevet fra en egentlig ideologisk bestemt helhedsforståelse af historien kan bruges til at betegne og forklare bestemte begivenheder.

På samme måde finder jeg anvendelsen af augustinismer foregår i Sven Aggesøn's »Brevis Historia Regum Dacie» omend i meget ringere udstrækning. Bortset fra fremstillingen af de to hellig Knud'er og ganske få andre steder (132) møder man nemlig en ganske »profan» interesse for historien (133) omend selvfølgelig på kristen baggrund. Det var tidens vilkår. Selv et så oplagt emne som hungersnøden under Oluf foranlediger ikke, at Sven Aggesøn anvender augustinismer (134). Men i det øjeblik, Sven Aggesøn skal beskrive henholdsvis Knud konge's og Knud Lavard's død, dukker der augustinske vendinger op (135), dog på en sådan måde, at man må konstatere en så nøje overensstemmelse med Odenselitteraturen, at direkte indflydelse herfra bør overvejes (136). I fremstillingen af Knud konge's død beskrives vendelbo-

132. Der findes således augustinismer i fremstillingen af Erik Emune, som vi ganske vist får beskrevet i to »faser». I første »fase» positivt, idet han hævner Knud (cf. p.132, l.14f), i anden »fase» negativt og under anvendelse af augustinismer (cf. p.134, l.21f; p.136, l.5f). Denne anden fase betegner Erik's kongetid. Augustinismer dukker også op i slutningskapitlet om Valdemar's søn Knud (p.140, l.21f og l.27f), første gang for at beskrive uvejret i forbindelse med pagtsslutningen med Bugislav, anden gang i afslutningsønsket for Knud.

133. Cf. eksempelvis fremstillingen af Knud's Englandstogt, hvor der ikke lægges skjul på Knud's forbindelse med opstanden, ligesom heller ikke den politiske hensigt med togtet skjules (p.126), ganske modsat Odenselitteraturens fremstilling af samme begivenheder og vel at mærke ud fra samme formodede kongelige parti, som også Sven Aggesøn skulle have som baggrund.

134. Cf. p.128, l.24f.

135. Allerede beskrivelsen af den levende Knud hertug bringer augustinsk klingende vendinger i anvendelse som følgende passus: *uir prudens, discretus, facetus, strenuus omnique uirtutis probitate pollens* (p.130, l.11f), men de helt evidente *rex justus*-betegnelser mangler dog.

136. Til påvirkninger fra Odenselitteraturen i fremstillingen af Knud konge

erne som i ledtog med Satan selv (137), medens Knud bærer betegnelsen *innocens* (138). Tilsvarende beskrives Knud Lavard's død som en kamp mellem Satan, repræsenteret af Magnus (139), og Gud, repræsenteret af Knud (140).

Som en del af baggrunden for at foretage en fornyet gennemgang af de danske middelalderkilder for derigennem at kunne vurdere brødrene Weibull's og Hal Koch's opfattelse, anførte jeg i indledningen, at der er sket en nyvurdering, der har medført, at det især af Hal Koch så skarpt profilerede kamp- og partidannelsessynspunkt er frafaldet. Man mener det ikke længere muligt at se periodens historie som et resultat af stadige magtkampe mellem regnum og sacerdotium, støttet af hver sit parti.

Vi har i det foregående søgt at genanvende brødrene Weibull's og Hal Koch's analyseapparat på netop de af periodens berettende kilder, som for 60 år siden indgik i Curt Weibull's analyse, og er under den fornyede undersøgelse af teksterne nået til et resultat, som synes at støtte nyere forskningsresultaters billede af perioden. Størst vægt for et brud med den opfattelse, at kilderne kan grupperes som talerør for partier, der bekrieger hinanden, forekommer resultatet af undersøgelsen af Roskildekrøniken og »Liber daticus« at måtte få, først og fremmest fordi det ikke var muligt at argumentere for nogen konsekvent gennemført gregoriansk augustanisme (cf. kongernes bispevalg) med tilhørende konsekvente, partimæssige opdeling af konger og bisper. Anvendelsen af augustinismer er ujævn og koncentrerer sig om personer, der decideret skal udskældes (Erik Ejegod og Erik Emune) eller fremhæves (Harald), medens andre fremstilles på en måde, der er ideologisk set indifferent (cf. Knud konge, Oluf og Niels). Hertil kommer ikke mindst, at materialet i »Liber daticus« forekommer for spinkelt til positivt at støtte partidannelseseorien, så meget

p.128, l.4f cf. Ælnoth, V.S.D., p.103, l.11 og i øvrigt een af helgenfestens hymner, V.S.D., p. 151, v.48. Til fremstillingen, p.128, l.11f, cf. Ælnoth V.S.D., p.106, l.18ff og p.115, l.19f. Til p.128, l.8f, cf. Ælnoth V.S.D., p.105, l.11ff. Til fremstillingen af Knud Lavard cf. p.132, l.3 og Passionslegenden, p.199, l.7f.

137. P.128, l.11f.

138. P.128, l.5.

139. P.132, l.3.4 og 6 og p.134, l.13f.

140. P.132, l.1.3 og 6.

mere som en væsentlig del af argumentationen, nemlig udraderingen af en del af omtalen af Erik Emune, forekommer mindre velovervejet.

Det er således også Roskildekrøniken – og »Liber daticus» for så vidt man kan eller bør bruge den tekst til at argumentere for noget som helst – der, i al sin usystematiserede anvendelse af augustinismer ved vigtige punkter i fremstillingen, kommer til at give anledning til den første formodning om, at anvendelsen af augustinske forestillinger ikke bundes i et gennemført augustinsk historiesyn, begrundet i et bestemt partimæssigt tilhørsforhold, men at der snarere er tale om, at forfatteren anvender ham bekendte klicheer fra den augustinske verdens- og historieopfattelses terminologiske skatkammer, klicheer som efterhånden er overgået til at være en del af middelaldermenneskets udtryksmidler uden derfor nødvendigvis at indebære den augustinske verdensanskuelse, endsige een af dennes to partipolitiske udformninger.

Ganske indlysende forekommer den klicheagtige anvendelse og mangel på partipolitisk konsekvens at være i Sven Aggesøn's »Brevis Historia», idet der her både er tale om sporadisk brug af augustinismer og tillige om afhængighed af tidligere kilder i de passager, hvor augustinske vendinger finder størst anvendelse.

Tanken om en klicheagtig anvendelse af augustinske vendinger finder imidlertid også støtte i litteraturen omkring Knud Lavard, for så vidt som fremstillingen i begge skrifter om denne forekommer at have deres tyngde i henholdsvis at forherlige Knud (Passio) og Valdemar og dennes arbejde for Knuds helgenkåring (Translationslegenden) og ikke i partimæssige programerklæringer. For så vidt som disse skrifter ønsker at afstive og hylde kongedømmet kan man godt tale om, at de er skrevet ud fra et »kongeligt parti», men det ændrer blot ikke ved det forhold, at man ikke kan gennemføre tanken om, at teksterne vurderer de implicerede parter ud fra en konsekvent gennemført anvendelse af en kongelig augustinisme.

For så vidt disse kilder angår forekommer resultatet af undersøgelsen forholdsvis uproblematisk, nemlig at anvendelsen af augustinismer ikke opviser nogen partimæssige grupperinger på henholdsvis et kirkeligt-gregoriansk og et kongeligt parti, men snarere bør tilskrives augustinske vendingers indarbejdelse i tidens sprog

og forestillingsverden uden derfor nødvendigvis at bunde i en gennemført verdens- og historieanskuelse.

Alene problematisk for den opfattelse af hele periodens litteratur er Odenselitteraturen. Her må man nemlig konstatere, at hele fremstillingsgangen er så gennemsyret af augustinismer at det vanskeligt lader sig forklare som klicheer. Den anvendte terminologi synes endog, især hos Ælnoth, at høre hjemme i den kongelige augustinisme. Men samtidigt er det ikke muligt at bekræfte den tidligere forsknings, især Hal Koch's, opfattelse af denne litteraturs konsekvente, partimæssigt funderede bedømmelse af kongerne. For Ælnoth's vedkommende kommer først og fremmest prologens omtale af kong Niels på tværs.

Spørgsmålet må derfor blive, hvordan Odenselitteraturens kongelige augustinisme skal forklares, hvis ikke ud fra et kongeligt parti. Og dette sidste synes altså for det første Ælnoth's skrift selv at forbyde og dernæst de iøvrigt anførte manglende kriterier for overhovedet at tale om en sådan partidannelse. Tilbage står den mulighed, at forklaringen ligger i forfatternes nationale oprindelse, nemlig i England. Netop som englændere har forfatterne af Odenselitteraturen mulighed for at have rod i den tradition, som udover og førend i Danmark kun findes i England og Norge: at konger bliver udnævnt til helgener, hvorved der opstår den fra al anden helgenlitteratur afvigende kongehelgenlitteratur (141). Som englændere er det sandsynligt, at forfatterne af Odenselitteraturen har været fortrolige med genren, som de så har anvendt overfor den opgave at skrive om den danske helgenkonge. Forfatternes nationalitet kunne således være en sandsynlig forklaring på, at Odenselitteraturen i modsætning til den øvrige litteratur fra samme periode repræsenterer en gennemført anvendelse af augustinsk terminologi (142).

141. Cf. T. Gad, op. cit., p.153f.

142. Cf. hertil Skyum-Nielsen, op. cit., p.39 om Ælnoth.